

Perusoikeuskirja:

Tärkeä asiakirja sosiaalisille ja ammattiyhdistysoikeuksille

- I. Johdanto : kaikille eurooppalaisille työntekijöille tärkeä perusoikeuskirja
- II. Historiallinen tausta : miten perusoikeuskirja on laadittu ?
- III. Perusoikeuskirjan rajoitukset : mitä Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö (EAY) ei onnistunut saavuttamaan ?
- IV. Mitä perusoikeuskirja tarjoaa eurooppalaiselle työntekijälle ?
- V. Juridisesti sitova perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjalla on erittäin suuri merkitys Euroopan unionin (EU) kehitykselle sekä ammattiyhdistysliikkeelle ja yhteisön sosiaalipolitiikalle. Ensimmäistä kertaa Euroopan talousyhteisön perustamisen jälkeen vuonna 1957 on perusoikeuskirjassa koottu yhteen asiakirjaan kaikki sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset ja kansalaisoikeudet, jotka kuuluvat kaikille Euroopan unionin kansalaisille. Myös kansainvälisesti se on ainut tämännäyttöinen asiakirja. Kysymyksessä ovat luovuttamattomat oikeudet, periaatteet ja arvot, jotka EU:n toimielinten on otettava huomioon säätäessään ja soveltaessaan yhteisön oikeutta.

Vaikka perusoikeuskirjaa ei olekaan sisällytetty EU:n perussopimukseen, jotka muodostavat Euroopan unionin toiminnan oikeusperustan, se on tärkeä osa EU:n perustuslakisopimusta koskevaa hanketta. Vuodesta 2000 alkaen perusoikeuskirja on vaikuttanut yhä voimakkaammin kaikkien EU:n toimielinten työskentelyyn, myös Euroopan unionin tuomioistuimissa, sillä julkisasiamiehet ovat vedonneet siihen useissa tapauksissa.

I Johdanto:

kaikille eurooppalaisille työntekijöille tärkeä perusoikeuskirja

Mitä perusoikeuskirjassa sanotaan ?

EU:n perusoikeuskirjaan sisältyvät oikeudet jakautuvat kuuteen luokkaan : ihmisarvo, vapaudet, tasa-arvo, yhteisvastuu, kansalaisten oikeudet ja lainkäyttö.

Näihin lukuihin sisältyy määräyksiä, jotka kattavat sosiaaliset sekä ammattiyhdistykseen ja työllisyyteen liittyvät oikeudet ja muodostavat siten perustan Euroopan työoikeudelle ja teollisille suhteille : perustan ammattiyhdistysliikkeen työlle.

Miksi eurooppalaiset työntekijät tarvitsevat perusoikeuskirjaa ?

Perustamisestaan alkaen Euroopan unionia on pidetty ennen muuta taloudellisena yksikkönä, jonka perustana ovat taloudellinen yhteistyö, yhtenäismarkkinat ja yhteinen raha. Taloudellinen hyvinvointi on välttämätöntä yhteiskunnalliselle kehitykselle, mutta tällainen taloudellinen malli voi toimia moitteettomasti vain, jos kasvun tulokset jaetaan oikeudenmukaisesti. On vaatinut paljon aikaa ja energiaa, jotta sosiaaliset kysymykset on alettu ottaa huomioon. Perusoikeuskirjan hyväksyminen vuonna 2000 oli käännekohta kansalaisille, työntekijöille ja ammattiyhdistysjärjestöille.

Miksi perusoikeudet ovat tärkeitä Euroopan tasolla ?

Perusoikeuskirja antaa EU:lle moraalisen oikeutuksen poliittisena toimijana. Siinä esitetään yhteiset arvot, jotka muodostavat demokraattisen yhteiskuntamme perustan. Perusoikeuskirjassa määritetään työmarkkinaosapuolten ja työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet.

EU:n tason sosiaalisten normien määrittäminen on hyvin tärkeä näkökohta vahvistettaessa ja kehitettäessä Euroopan yhdentymisen sosiaalista ulottuvuutta. Jos Euroopan kansalaiset eivät havaitse jokapäiväisissä elinoloissaan minkäänlaista kouriintuntuvaa parannusta, koko Eurooppa-hankkeen tuleva rakentaminen joutuu kyseenalaiseksi.

Sosiaalisesti epävakaa tilanteessa on tärkeämpää kuin koskaan aikaisemmin luottaa siihen, että ammattijärjestöt kykenevät hankkimaan ne oikeudet, joita tähän mennessä ei ole voitu taata. Perusoikeuskirja edistää tätä tavoitetta.

Mitä muita perusoikeuksia ammattiyhdistysliike vaatii ?

Perusoikeuskirjaan jo sisältyvien oikeuksien lisäksi Euroopan ammattijärjestöt vaativat seuraavia :

- Kaikille syrjimätön oikeus työhön.
- Aktiivista työmarkkinapolitiikkaa, joka tukee työntekijöitä rakenneuudistuksia ja toimintojen siirtämistä koskevista tapauksista (kuten asia on Pohjoismaissa) joko tarjoamalla oikeus jatkokoulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen, tukemalla iäkkäiden työntekijöiden työmarkkinoille paluuta tai takaamalla eläkeoikeudet kaikille.
- Kaikkien eurooppalaisten työntekijöiden oikeus vähimmäistoimeentuloon asianomaisessa maassa voimassa olevien sääntöjen mukaisesti.

Määrittääkö perusoikeuskirja vähimmäis- vai enimmäisrajat ?

Euroopan ammattiyhdistysliikkeelle perusoikeuskirja on ponnahduslauta eikä päämäärä.

Perusoikeuskirjassa taataan yleismaailmalliset ja luovuttamattomat oikeudet. Siinä taataan erityisesti työtaistelutoimia koskeva oikeus, jolla on ratkaiseva merkitys kaikille ammattijärjestöille, niin kuin äskettäinen Vaxholmin tapaus (Laval) Ruotsissa osoittaa. Ruotsalainen Byggnads-ammattijärjestö ja muita EAY:n jäsenjärjestöön LO:hon kuuluvia ammattijärjestöjä ryhtyi Vaxholmin kaupungissa toimenpiteisiin vastustaakseen sitä, että rakennusyritys Laval otti työhön latvialaisia työntekijöitä tarjoten näille Ruotsin tasoa huomattavasti heikommat palkat ja työolot. Kuten ammattijärjestö ilmoittikin, tämäntyyppinen tilanne on Ruotsin työehtosopimusten vastainen ja selvästi sosiaalista polkumyyntiä, joka on vastoin kaikkia EU:n suosituksia köyhempien jäsenvaltioiden kansalaisten työolojen parantamisesta.

II Historiallinen tausta: miten perusoikeuskirja on laadittu ?

Joulukuu 1999 – lokakuu 2000 : perusoikeuskirja laaditaan Euroopan unionin ensimmäisessä valmistelukunnassa.

Joulukuu 2000 : EAY:n kehotuksesta 60 000 työntekijää osoittaa mieltään Nizzassa Eurooppa-neuvoston kokouksen yhteydessä vaatiakseen, että perusoikeuskirjan on oltava sitova.

Joulukuu 2001 : Laekenissa Belgiassa pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa päätetään perustaa toinen valmistelukunta perustuslakisopimuksen laatimiseksi.

Heinäkuu 2003 : toisen valmistelukunnan työt saadaan päätökseen ja teksti luovutetaan Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajalle.

Lokakuu 2003 – lokakuu 2004 : perustuslakisopimustekstin lopullisen muodon laatimisesta vastaava hallitustenvälinen konferenssi.

29. lokakuuta 2004 : Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen allekirjoittaminen Roomassa ja ratifiointijakson käynnistäminen. Perusoikeuskirja sisältyy sopimuksen II osaan.

EAY on puolustanut ja tukenut aktiivisesti perustuslakisopimuksen ratifiointia.

III Perusoikeuskirjan rajoitukset: mitä Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö eay ei onnistunut saavuttamaan?

Perusoikeuskirjasta puuttuu joitakin työntekijöille tärkeitä oikeuksia, joita EAY oli ehdottanut:

- Työntekijöiden ylikansallisten oikeuksien tunnustaminen (toisin sanoen oikeus saada tietoa ja tulla kuulluksi yrityksessä; kokoontumis- ja yhdistymisvapaus; työehtosopimukset ja työtaistelutoimet; etenkin lakko-oikeus) tavalla, joka kunnioittaa täysin kansallisia neuvottelu- ja työtaistelujärjestelmiä.
- Työmarkkinaosapuolten itsenäiset oikeudet Euroopan tasolla ja ylikansallisesti.
- Jäsenvaltioiden velvollisuus kunnioittaa vastaavanlaisia oikeuksia eurooppalaisissa ja kansainvälisissä välineissä.

IV Mitä perusoikeuskirja tarjoaa eurooppalaiselle työntekijälle ?

Perusoikeuskirjalla taataan ammattiyhdistys- ja sosiaaliset oikeudet sekä työhön liittyvät oikeudet.

1. Ammattiyhdistysoikeudet

II osan 72 artikla : Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

II osan 87 artikla : Työntekijöiden oikeus saada tietoja ja tulla kuulluksi yrityksessä

II osan 88 artikla : Neuvotteluoikeus ja oikeus työtaistelutoimiin

2. Sosiaaliset oikeudet

II osan 81 artikla : Syrjintäkielto

II osan 83 artikla : Naisten ja miesten välinen tasa-arvo

II osan 94 artikla : Sosiaaliturva ja toimeentulotuki

II osan 95 artikla : Terveystieteiden hoito

3. Työhön liittyvät oikeudet

II osan 75 artikla : Vapaus valita työpaikka ja oikeus tehdä työtä

II osan 90 artikla : Suoja perusteettoman irtisanomisen yhteydessä

II osan 91 artikla : Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot

II osan 92 artikla : Lapsityövoiman käytön kieltäminen ja nuorten suojeleminen työssä

Kannustaessaan työmarkkinaosapuolten välistä vuoropuhelua ja työllisyyspolitiikan koordinoitua perusoikeuskirja vaikuttaa Euroopan kansalaisten jokapäiväiseen elämään.

Millä tavoin kansalaiset ja ammattijärjestöt voivat käyttää näitä oikeuksia ?

Jos kansalaisten tai järjestöjen mielestä niiden perusoikeuksia uhataan, niiden on ensin nostettava kanne kansallisessa tuomioistuimessa. Tuomari voi tarvittaessa antaa asian Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Perusoikeuskirja antaa myös Euroopan komissiolle mahdollisuuden tehdä aikaisempaa helpommin ilmoituksen jäsenvaltioista, mikäli se epäilee niitä väärinkäytöksistä.

Perusoikeuskirjassa käsitellään lisäksi sitä, millä tavoin kansalliset hallitukset saattavat yhteisön oikeuden osaksi kansallista lainsäädäntöään ja soveltavat sitä.

Vuodesta 2000 alkaen yhä useammat eurooppalaiset ovat viitanneet perusoikeuskirjan määräyksiin Euroopan parlamentille ja komissiolle esittämässään pyynnöissä ja valituksissa.

Konkreettisia esimerkkejä tapauksista, joissa perusoikeuskirja voi parantaa työntekijöiden oikeuksia

Seuraavilla esimerkeillä kuvataan juridisesti sitovan perusoikeuskirjan mahdollisia vaikutuksia yhteiskunnallisten ristiriitojen ratkaisemisessa tai ehkäisemisessä.

Saint-Nazairessa saavutettu voitto: puolalaisten työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen ja syrjinnän kieltäminen

Peruskirjassa kielletään kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä (II osan 81 artikla). Elokuussa 2005 saavutetun ensimmäisen menestyksen jälkeen eristysalalla toimivan Gawa-yrityksen Saint-Nazairessa Ranskassa *Chantiers de l'Atlantique* -telakalla alihankintana työskentelevät 21 puolalaista työntekijää saivat maksamatta olleet palkkansa sekä tunnustuksen työhön liittyvistä oikeuksistaan. Ranskalaisen CGT-järjestön tukeman yksipäiväisen lakon jälkeen 2. joulukuuta 2005 tehdyssä sopimuksessa työntekijöille myönnettiin heille kuuluvat maksut, kuten palkat, vuosilomat, ylityötunnit jne., ja lisäksi taannehtivasti kaikki Loire-Atlantiquen metallityöläisten työehtosopimukseen sisältyvät oikeudet (työaika, matkakulut jne.).

Kyseessä ei ole ainoastaan voitto palveludirektiiviehdotuksen hengestä vaan myös perusoikeuskirjan periaatteiden mukainen menestys.

Italia: määräaikaisten työntekijöiden syrjintä uhmaa perusoikeuskirjan henkeä

Perusoikeuskirjassa taataan oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot (II osan 91 artikla).

"Työskentelen sellaisten ihmisten kanssa, jotka puhuvat ammattiyhdistyskokouksista, työehtosopimuksista, vuosilomista, palkkioista ja 13. kuukauden palkasta. Teen samaa työtä, mutta minulla ei ole suojaa lomautuksia ja kiristystä vastaan. Virkavuosillani ei ole merkitystä. Haluaisin takuuta sairastumisen ja äitiyden varalta työtäni ja palkkaani vaarantamatta. Haluaisin pystyä nauttimaan vuosilomistani sekä suunnittelemaan myönteisesti eläkettäni." "Olen kymmenen vuoden aikana vaihtanut alaa ainakin kymmenen

kertaa, ja minulla on ollut parikymmentä työnantajaa. Olen joutunut tekemään työtä sunnuntaisin, enkä ole voinut sairastaa enkä suunnitella ainuttakaan lomapäivää”.

Sabina ja Roberto ovat 29- ja 31-vuotiaita nuoria, ja heidän tarinansa osoittaa hyvin, minkälainen tilanne on ollut Italiassa sen jälkeen, kun laki 30 on pantu täytäntöön. Kyseinen laki vaarantaa nuorten työllisyyden ja vaikeuttaa heidän pääsyään työmarkkinoille. Kyseessä on myös vakinaisilla sopimuksilla työhön otettujen työntekijöiden ja lain 30 mukaisten, esimerkiksi tietyn hankkeen ajaksi työhön otettujen, osa-aikaisten tai määräaikaisten työntekijöiden välinen syrjintä, joka tulee esiin palkoissa, työajoissa ja työoloissa. Tämä kaikki on perusoikeuskirjan hengen ja määräysten vastaista.

Uusi työhönottosopimus Ranskassa – perusteeton irtisanominen

Perusoikeuskirja suojaa palkansaajia perusteettoman irtisanomisen yhteydessä (II osan 90 artikla). Heinäkuussa 2005 tehdyllä lailla luotiin uudentyyppinen työ sopimus eli alle 20 työntekijän yrityksille varattu, ensimmäistä työsuhdetta koskeva sopimus, jossa ei noudateta irtisanomista koskevia lakeja. Työntekijä voidaan kahden ensimmäisen vuoden aikana irtisanoa perusteettomasti ilman, että työnantaja joutuu esittämään irtisanomiselle todellista ja vakavaa syytä, niin kuin Ranskan lainsäädännössä määrätään muuntyyppisten vakituisten tai lyhytaikaisten työ sopimusten osalta.

Sukupuolten välisen tasa-arvon vahvistaminen työssä

Perusoikeuskirjan mukaan (II osan 83 artikla): “Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien.” Koko EU:n alueella miesten ja naisten keskimääräisen tuntipalkan välinen ero on muuttunut vähän vuoden 1998 jälkeen, toisin sanoen naisten palkka on noin 15 prosenttia vähemmän. Myös naisten työttömyysaste on korkeampi. Vaikka samanarvoisesta työstä maksettavaa samaa palkkaa koskeva vaatimus on jo vakiinnutettu yhteisön oikeudessa, perusoikeuskirjassa tasa-arvosta tehdään kaikkien Euroopan kansalaisten perusoikeus.

Työtaistelutoimien puolustaminen

Perusoikeuskirjassa taataan kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (II osan 72 artikla). Viime vuosien aikana joidenkin EU:n jäsenvaltioiden hallitukset ovat hyväksyneet lakeja, joilla pyritään

rajoittamaan työtaistelutoimia koskevia ammattiyhdistysoikeuksia, esimerkiksi ottamalla käyttöön joustamattomia ja monimutkaisia menettelyjä ennen lakkojen hyväksymistä tai kieltämällä solidaarisuustoimet. Nämä toimenpiteet voivat johtaa ammattijärjestöjen sisäisiin asioihin puutumiseen, estää jotakin työnantajaa tunnustamasta ammattijärjestöjä tai rajoittaa ammattijärjestöjen jäsenten pääsyä työpaikoille tai heidän mahdollisuuksiaan harjoittaa ay-toimintaa (?).

Perusoikeuksien maailmanlaajuinen malli

Kun perusoikeuskirjasta tulee juridisesti sitova, EU on vahvemmassa asemassa esittäessään poliittisia, sosiaalisia ja kansalaisoikeuksiin ja ympäristöasioihin liittyviä vaatimuksia kansainvälisten neuvottelujen, yleissopimusten ja sopimusten yhteydessä. Tällä on suuri merkitys työntekijöille kaikkialla maailmassa ja erityisesti kehitysmaissa. Esimerkiksi Maailman kauppajärjestön viimeksi järjestetyssä ministerikokouksessa Hongkongissa EU:n neuvottelijat olisivat voineet perusoikeuskirjaan tukeutuen omaksua tiukemman kannan ja puolustaa oikeudenmukaista kohtelua sekä sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä norveja kauppasopimuksissa.

V Juridisesti sitova perusoikeuskirja

Kun perusoikeuskirja saatetaan osaksi yhteisön oikeutta, siitä tulee juridisesti sitova (tai «tuomiovallan alainen») kaikissa jäsenvaltioissa, joiden on tunnustettava unionin oikeuden ensisijaisuus. Sosiaalisten oikeuksien juridinen arvo velvoittaa myös komission ehdottamaan keinoja niiden soveltamiseksi.

Vaikka kaikki jäsenvaltiot eivät ole hyväksyneet perustuslakisopimusta, perusoikeuskirjalla on kuitenkin perusta olemassa olevissa sopimuksissa ja ennen muuta se tunnustetaan Euroopan oikeuskäytännössä.

EU voi nostaa syytteen jäsenvaltioita vastaan, jos ne loukkaavat peruseriaatteita (Euroopan unionin perussopimuksen 7 artikla), jotka koskevat myös kaikkia uusia jäseniä (Euroopan unionin perussopimuksen 49 artikla). Perussopimuksessa valtuutetaan myös Euroopan yhteisöjen tuomioistuin varmistamaan, että EU:n toimielimet kunnioittavat kansalaisten perusoikeuksia (Euroopan unionin perussopimuksen 46 artikla).

Kanteen nostaminen

Kun perusoikeuskirja sisällytetään perussopimukseen, Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on juridisesti velvollinen varmistamaan, että perusoikeuskirjaa noudatetaan. Perusoikeuskirja tarjoaa oikeusperustan, johon Euroopan yhteisöjen tuomioistuin jo vetoaa perusoikeuksien kunnioittamisen varmistamiseksi.

Tähänastiset vaikutukset

Perusoikeuskirja on vuoden 2000 jälkeen osoittanut, että Euroopan tuomioistuimet pitävät sitä sekä innoituksen lähteenä että viiteasiakirjana. Kaksi vuotta sen julkaisemisen jälkeen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen julkisasiamiehet viittasivat siihen yli puolessa käsittelemistään ihmisoikeuksia koskevista tapauksista. Perusoikeuskirja ei ole pelkkä luettelo puhtaasti moraalisia periaatteita ilman minkäänlaisia seurauksia. Julkisasiamies Tizzanon mukaan perusoikeuskirja on tärkeä viitelähde kaikille osapuolille: jäsenvaltioille, toimielimille sekä luonnollisille ja oikeushenkilöille.

Perusoikeuskirjasta voi näin **ollen tulla sitova**, sillä se muodostaa osan EU:n oikeuskäytännöstä.

Ensimmäisen asteen tuomioistuin ja jopa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat viitanneet perusoikeuskirjaan tuomioissaan.

Tällä on oleellinen merkitys ammattiyhdistysliikkeelle. Esimerkiksi brittiläinen ammattijärjestö BECTU (Broadcasting, Entertainment, Cinematograph and Theatre Union) esitti

EU:lle valituksen siitä, millä tavoin Ison-Britannian hallitus oli saattanut osaksi kansallista lainsäädäntöään tietyn osan työaikadirektiivistä. Suuri osa BECTU:n jäsenistä on tiedotusvälineissä toimivia tilapäistyöntekijöitä, ja Ison-Britannian oikeuden mukaan työntekijöiden oli työskenneltävä samalle työnantajalle keskeytyksettä vähintään 13 viikon ajan saadakseen oikeuden palkalliseen vuosilomaan. Julkisasiamies Tizzano viittaa perusoikeuskirjan II osan 91 artiklaan vahvistaakseen, että oikeus palkalliseen vuosilomaan on yksi perusoikeuksista.

Johtopäätös

Perusoikeuskirja luo dynaamista politiikkaa. Julkistaessaan perusoikeuskirjan jäsenvaltiot hyväksyivät yksimielisesti periaatteet, jotka ohjaavat muun muassa ammattiyhdistysoikeuksia, sosiaalisia oikeuksia ja työhön liittyviä oikeuksia. Tämän yksimielisyyden pohjalta Euroopan toimielinten on vastattava näiden periaatteiden täytäntöönpanosta. Siten työmarkkinaosapuolilla on käytössään väline, jonka avulla ne voivat kannustaa kaikkia Euroopan ja jäsenvaltioiden tasolla mukana olevia toimijoita työskentelemään työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun vahvistamiseksi.

Perusoikeuskirja on tukipiste. Sen sisällyttäminen johonkin tulevaan yhteisön perussopimukseen varmistaa perusoikeuskirjassa mainittujen perusoikeuksien täysimääräisen ja rajoittamattoman tunnustamisen. Näitä oikeuksia on vielä laajennettava esimerkiksi tunnustamalla oikeus kansainväliseen solidaarisuuslakkoon tai muuttamalla oikeus työhön täystyöllisyyttä koskevaksi oikeudeksi. Perusoikeuksien lisäksi on parannettava muita sosiaalisia oikeuksia puitesopimusten tai direktiivien avulla. Esimerkiksi työntekijöiden tiedon saantia ja kuulluksi tulemistä sekä työaikaan koskevia direktiivejä on tarkistettava ja muutettava.

Tällä tavoin me voimme rakentaa yhdessä Eurooppaa ja osallistua eurooppalaisen sosiaalisen mallin määrittämiseen ja parantamiseen.

Lisätietoja on saatavilla EAY:n verkkosivustosta: <http://www.etuc.org/r/168>

